

“UNIVERSITY” TRONG TIẾNG ANH LÀ “ĐẠI HỌC” HAY “TRƯỜNG ĐẠI HỌC”?

ThS. HUỖNH HỮU HIỀN

Trung tâm dịch thuật – ĐH Đà Nẵng

Trong thời đại toàn cầu hoá và hội nhập đang diễn ra nhanh chóng và mạnh mẽ như hiện nay, một tiêu chí quan trọng của hội nhập là tính thông tin và theo giao thức thông tin (communication protocol); do đó tên gọi cũng phải mang tính thông tin¹. Dịch thuật có thể hỗ trợ quá trình thông tin đó trong giao tiếp mà cũng có thể là rào cản đối với nó. Việc tên tiếng Anh của các trường đại học Việt Nam xuất hiện trên các phương tiện truyền thông hiện đại là cần thiết và góp phần thúc đẩy quá trình hội nhập của các trường này vào môi trường giáo dục đại học thế giới. Tuy nhiên cách gọi tên (hoặc cách dịch) sử dụng từ *university* trong tiếng Anh để diễn tả một trường đại học vốn là thành viên của một đại học và cũng để diễn tả chính đại học đó đã gây bối rối cho người nước ngoài sử dụng tiếng Anh và một sự mập mờ hoài nghi nào đó cho người Việt có biết tiếng Anh dù ở mức độ sơ cấp (và tất nhiên là cả những học sinh cuối cấp phổ thông đang mơ ước sẽ có ngày được bước qua cánh cửa của một trường đại học lớn). Trong tiếng Việt, khái niệm trường đại học nằm trong đại học mặc dầu có làm người nghe lúng túng lúc ban đầu nhưng rồi họ dần cũng quen đi và mô hình trường đại học là thành viên của một đại học (đại học quốc gia (ĐHQG), đại học vùng (ĐHV)) đã trở thành một thực tiễn trong hơn 12 năm qua trong hệ thống giáo dục Việt Nam. Trong bài viết này chúng tôi muốn bàn về cách dịch tên gọi ĐHQG và ĐHV và trường đại học (thành viên của ĐHQG và ĐHV) trong sự liên hệ so sánh với tên gọi các trường đại học và các đơn vị bộ phận của chúng ở một số quốc gia dùng tiếng Anh là bản ngữ và các quốc gia dùng tiếng Anh là ngôn ngữ thứ hai và ngoại ngữ ở gần Việt Nam và có ít khác biệt về văn hoá với chúng ta hơn.

Trước tiên chúng ta hãy xem xét 5 ĐHQG và ĐHV ở Việt Nam, đó là Đại học Quốc gia Hà Nội (ĐHQGHN), Đại học Quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh (ĐHQGHCM), Đại học Thái Nguyên (ĐHTN), Đại học Huế (ĐHH) và Đại học Đà Nẵng (ĐHDN). Tên gọi tiếng Anh của các đại học này và các trường thành viên của chúng được liệt kê trong Bảng 1 như sau:

Bảng 1: Tên gọi ĐHQG/ĐHV và trường đại học thành viên trong tiếng Việt và tiếng Anh ²

Tên đại học/trường đại học (tiếng Việt)	Tên đại học (tiếng Anh)	Tên trường đại học thành viên (tiếng Anh)
ĐHQGHN Trường ĐH Khoa học Trường ĐH Khoa học Xã hội và Nhân văn Trường ĐH Công nghệ Trường ĐH Ngoại ngữ	Hanoi National University	College of Science College of Social Sciences and Humanities College of Technology College of Foreign Languages
ĐHQGHCM Trường ĐH Bách khoa Trường ĐH Khoa học Tự nhiên Trường ĐH Khoa học Xã hội và Nhân văn Trường ĐH Quốc tế	Vietnam National University Ho Chi Minh City	<i>University</i> of Technology <i>University</i> of Natural Science <i>University</i> of Social Sciences and Humanities International <i>University</i>
ĐHTN Trường ĐH Sư phạm Trường ĐH Nông lâm Trường ĐH Y khoa	Thai Nguyen University	<i>University</i> of Education <i>University</i> of Agriculture and Forestry Medical <i>University</i>
ĐHH Trường ĐH Khoa học Trường ĐH Sư phạm Trường ĐH Nông lâm Trường ĐH Y khoa Trường ĐH Kinh tế Trường ĐH Ngoại ngữ	Hue University	College of Sciences College of Pedagogy College of Agriculture and Forestry College of Medicine College of Economics College of Foreign Languages
ĐHĐN Trường ĐH Bách khoa Trường ĐH Kinh tế Trường ĐH Sư phạm Trường ĐH Ngoại ngữ	The University of Danang	The <i>University</i> of Technology The <i>University</i> of Economics The <i>University</i> of Education The College of Foreign Languages

Dễ dàng nhận thấy rằng “đại học” được dịch sang tiếng Anh là “*university*” giống như bất kỳ trường đại học nào khác ở Việt Nam nếu có tên tiếng Anh. Còn các trường thành viên của ĐHQG và ĐHV được dịch là “*college*” ở ĐHQGHN, và ĐHH, tuy nhiên lại được gọi tên là “*university*” ở ĐHQGHCM, ĐHTN và ĐHĐN (trừ trường hợp Trường ĐH Ngoại ngữ của ĐHĐN). Để có cái nhìn cụ thể hơn tên gọi (tiếng Anh) các đơn vị trực thuộc của các trường đại học nước ngoài, chúng ta hãy tham khảo bảng 2 dưới đây về 21 trường đại học nước ngoài:

Bảng 2: Tên gọi trường đại học và các đơn vị thành viên trực thuộc³

STT	Tên trường đại học (tiếng Anh)	Tên trường/khoa trực thuộc (tiếng Anh)
1	Oxford University (Anh)	Divisions
2	The University of Cambridge (Anh)	Department, Faculty, School
3	University of Westminster (Anh)	School
4	The University of Sydney (Australia)	Faculty, School, College
5	The University of Queensland (Australia)	Faculty
6	Australian National University (Australia)	College
7	Thammasat University (Thái Lan)	Faculty, School
8	Chulalongkorn University (Thái Lan)	Faculty, College, School
9	Osaka University (Nhật)	Faculty, School
10	International University of Japan (Nhật)	School
11	National University of Singapore (Singapore)	Faculty, School
12	Nanyang Technological University (Singapore)	College
13	Havard University (Mỹ)	Faculty, School
14	Stanford University (Mỹ)	School
15	University of Southern California (Mỹ)	College, School
16	Massachusetts Institute of Technology (Mỹ)	School, College
17	National Cheng Kung University (Đài Loan)	College
18	National Taiwan University (Đài Loan)	College
19	University of Malaya (Malaixia)	Faculty
20	Universiti Teknologi Malaysia (Malaixia)	Faculty, College, School
21	Universiti Malaysia Sarawak (Malaixia)	Faculty

Như bảng 2 cho thấy, số trường đại học gọi tên đơn vị trực thuộc trực tiếp của mình là *school* và *faculty* là phổ biến nhất khoảng 50% (12/21 và 11/21 trường) và khoảng 50% số trường đại học dùng nhiều hơn một tên gọi để gọi tên các đơn vị cấp dưới trực tiếp (10/21 trường)

Như vậy, chúng ta có thể thấy rằng, các trường đại học nước ngoài dù ở các quốc gia nói tiếng Anh bản ngữ hay dùng tiếng Anh như ngôn ngữ thứ hai hoặc ngoại ngữ đều không dùng từ *university* để gọi tên đơn vị trực thuộc mình. Những thuật ngữ phổ biến để gọi tên các đơn vị thành viên trực tiếp của trường đại học là *school*, *faculty*, *college* hoặc ít phổ biến hơn là *department* và *division*. Điều đáng chú ý là cách gọi tên các đơn vị thành viên của các trường đại học châu Á như Nhật Bản, Singapore, Thái Lan, Đài Loan, Malaixia đều không có sự khác biệt nào so với các trường đại học ở Anh, Mỹ, Úc.

Trước khi tìm cách lý giải vấn đề này, chúng ta sẽ tìm hiểu những định nghĩa chung về các tên gọi trên.

1. UNIVERSITY:

Nếu chúng ta thử tìm định nghĩa *university* bằng công cụ tìm kiếm google, thì các định nghĩa được nêu ra trên tự điển bách khoa toàn thư mở (Wikipedia) đều bao gồm những nét nghĩa phổ biến sau: là trường thuộc hệ đào tạo đại học (higher education); đào tạo đa ngành; đào tạo trình độ đại học, thạc sĩ, tiến sĩ, hoặc đại học/cao đẳng chuyên nghiệp (professional college); có một hoặc nhiều hơn một trường thành viên (*college/school*) đào tạo đại học hoặc sau đại học; cấp bằng đại học hoặc sau đại học.

Theo tự điển Oxford Advanced Learner's Dictionary (1989) mà dưới đây chúng tôi gọi tắt là tự điển Oxford, *university* là trường đại học đào tạo trình độ cao, cấp bằng và có trang thiết bị phục vụ nghiên cứu khoa học.

2. COLLEGE:

Theo tự điển Oxford, *college* là đơn vị đào tạo thường chỉ đào tạo trình độ đại học hoặc đào tạo chuyên nghiệp, trực thuộc *university*, có cơ sở vật chất và đội ngũ giáo viên và sinh viên.

Theo các định nghĩa trên Wikipedia, *college* có các đặc điểm sau: là một bộ phận của *university*; đào tạo chủ yếu trình độ đại học, đào tạo sau đại học trên phạm vi hạn chế; cấp bằng đại học, sau đại học hoặc văn bằng chứng chỉ thấp hơn; có các khoa (*department*) trực thuộc.

3. SCHOOL:

Các định nghĩa trên Wikipedia cho thấy *school* là đơn vị trực thuộc trực tiếp *university* hoặc *faculty*, có chức năng giảng dạy, nghiên cứu và cấp học bổng và thường thiên về đào tạo chuyên môn nghiệp vụ (professional training)

4. FACULTY:

Theo tự điển Oxford, *faculty* là đơn vị đào tạo trực thuộc *university*, thường bao gồm nhiều khoa đào tạo những ngành có liên quan với nhau. Còn theo Wikipedia, *faculty* là đơn vị đào tạo có quy mô lớn trực thuộc *university*, có thể bao gồm các *school* và *department* đào tạo các ngành có liên quan với nhau.

Như vậy theo cơ cấu tổ chức của các ĐHQG và ĐHV của Việt Nam thì các trường đại học thành viên về mặt chức năng đào tạo chuyên môn (giảng dạy, cơ sở vật chất, giáo viên, sinh viên) có thể được dịch là *faculty* hoặc *college* và trường thành viên không có quy mô đào tạo đa ngành thì nên dịch là *college* hoặc *school* và khi đó ĐHQG và ĐHV được dịch là *university* là hợp lý và có thể tương thích với cơ cấu tổ chức của các trường đại học nước ngoài.

Tuy nhiên, một đặc điểm đáng lưu ý là các ĐHQG và ĐHV của Việt Nam chủ yếu được hình thành từ một số trường đại học độc lập cũ, do đó bản chất hoạt động của các trường thành viên này trên phương diện đào tạo và nghiên cứu (kể cả việc cấp văn bằng tốt nghiệp cho sinh viên tốt nghiệp) về cơ bản vẫn là hoạt động của trường đại học độc lập. Do đó việc các trường thành viên này xuất hiện trong tiếng Anh dưới tên gọi *university* là điều có thể lý giải được. Nếu tách riêng các trường này ra thì tên gọi *university* với tư cách là vỏ ngôn ngữ về cơ bản là tương thích với nội hàm tức là bản chất hoạt động của nhà trường. Mặt khác, các ĐHQG và ĐHV nếu nhìn một cách độc lập thì cũng là *university* mà không cần phải bàn cãi. Vấn đề còn lại là hệ thống tổ chức một *university* bao gồm nhiều *university* trực thuộc chưa thấy xuất hiện trên bản đồ đại học thế giới. Như vậy cách dịch hoặc gọi tên trường đại học thành viên của ĐHQG và ĐHV là *university* hình như dành cho người Việt biết tiếng Anh nhiều hơn là dành cho việc giao tiếp và hội nhập với thế giới. Vấn đề này có thể được phân tích trên góc độ quan hệ giữa văn hoá và ngôn ngữ nhưng trong khuôn khổ bài viết này chúng tôi chưa đề cập đến.

Như vậy lối thoát khả dĩ cho những cách gọi tên này như thế nào? Chúng tôi nghĩ đến một trong hai khả năng:

- Nếu mô hình ĐHQG và ĐHV như hiện nay thực sự vận hành một cách khoa học và hiệu quả theo xu hướng chung của tổ chức đào tạo đại học thế giới thì các trường thành viên của ĐHQG và ĐHV nên được dịch là *faculty* hoặc *college* hoặc *school*. Tuy nhiên để đơn giản chúng ta có thể chọn dùng từ *college* để dịch cho trường đại học thành viên tương tự như trường hợp của Trường Đại học Công nghệ Nanyang của Singapore, mà điển hình là Trường Kỹ thuật (College of Engineering) và Trường Kinh doanh (College of Business). Trường Kỹ thuật (gồm School of Chemical & Biomedical

Engineering/Civil & Environmental Engineering/Computer Engineering/Electrical & Electronic Engineering/Materials Science & Engineering/Mechanical & Aerospace Engineering) và Trường Kinh doanh (gồm Division of Accounting/Banking & Finance/ Business Law/Information Technology & Operations Management/Strategy, Management & Organization/ Marketing & International Business) có nhiều tương đồng về cấu trúc nhất với các trường thành viên thuộc khối kỹ thuật và kinh tế của ĐHQG và ĐHV của chúng ta. Và khi đó sinh viên tốt nghiệp của chúng ta với tấm bằng tốt nghiệp khi đến với nhà tuyển dụng không phải giải thích thắc mắc của họ là phải chăng chương trình đào tạo như ghi trên bằng là chương trình liên kết của hai trường đại học “*university*”(!).

- Khả năng thứ hai là phải trả tên gọi về đúng với nội hàm (bản chất) của nó, mà việc lý giải cho điều đó e rằng nằm ngoài nhưng vấn đề ngôn ngữ mà tác giả đang thảo luận trong bài viết này.

Chú thích

- (1) Phạm Côn, (2006), “Ngôn ngữ dịch thuật – Rào cản hội nhập WTO?”
<http://www.tiasang.com.vn/news?id=1135>
- (2) & (3). Những thông tin sử dụng trong các bảng này được lấy từ các website của các trường đại học có nêu tên trong bảng